

Etterord

Per Røed

«Den ukjente sabotør»

Ernst G. Mortensens Forlag AS 1988

Sjefen for Milorg distrikt 13, Stor-Oslo, h.r.advokat, senere krigsadvokat Lorentz W. Brinch, var en alvorlig mann. Han spøkte, meg bekjent, aldri.

En dag like etter den tyske kapitulasjon i Norge kalte han meg til sitt D 13-kontor. Han gikk rett på sak.

— Jan, kunne De tenke Dem å sitte på Stortinget?

De siste åtte måneder av krigen hadde han utallige ganger lest rapportene mine fra dramatiske sabotasjeaksjoner. Han visste at på den tiden fryktet jeg lite. Men da han fikk se ansiktsuttrykket mitt ved denne anledning, sa han ganske enkelt:

— Takk, da får det vel heller være!

Audiensen var over, og jeg glemte snart episoden i de travle ukene som lå foran meg. Først mange år senere, og etter at Lorentz W. Brinch var død i altfor ung alder, begynte jeg å spekulere på hva han egentlig hadde ment.

Mye tyder på at Milorg det siste året av krigen var blitt en kasteball i det politiske spill. I utgangspunktet var Milorg et ekte barn av den norske hær. De fleste ledere var offiserer. Hva var da årsaken til at den hemmelige militære organisasjon — Milorg — plutselig fikk en ikke-militær sjef? Det kom som lyn fra klar himmel for svært mange da Jens Chr. Hauge overtok som Sentralledelsens sjef. På den hjemlige arena var Milorg landets eneste militære makt. Brinch alene hadde kommando over 7000 mann i Oslo-området.

Hadde hjemmefronten planer om å stille regjeringen Nygaardsvold for riksrett?

Uansett hvilken rolle Jens Chr. Hauge måtte ha spilt i denne sammenheng, må han ta sin del av ansvaret for den stemoderlige behandling mange av Milorg-karene fikk etter krigen. De fleste av Aks 13-veteranene finner vi igjen som høyst vellykkede samfunnsborgere i etterkrigstidens Norge. Andre gikk mer eller mindre dukken av senskader fra en opprivende tid. Ingen av dem fikk noen anerkjennelse, snarere tvert imot. Årelange, ulidelige prosesser måtte til for å få de hardest krigsskadede godkjent av Rikstrykdeverket. Dette står for meg som en stor skam.

En av mine kontakter gjorde kort prosess etter frigjøringen. Han skjøt sin kone, sitt barn, sin kones elsker — og seg selv. En annen forsmådd aksjonskar drepte sin venn med åtte pistolskudd, fordi vennen hadde stått i med konen hans, mens han selv satt dødsdømt på nr. 19.

En kveld etter at jeg var kommet tilbake fra USA i 1950, sto en gammel venn utenfor døren hos oss. Jeg så straks at gutten ikke var frisk. Gestapo var etter ham, gjentok han gang på gang under vår seks—syv timer lange samtale i stuen vår. Stadig var han nede i høyre bukselomme, hvor jeg ante konturene av en pistol. Hver gang spente jeg armene rundt bordbenene for å velte stuebordet over ham hvis han skulle trekke våpen.

Etter hvert roet han seg ned og minnet meg om aksjonen da han ble slått over ende av en anslagsgranat. Det vonde han da fikk i nakken, har aldri gitt seg, fortalte han. Omsider fikk jeg ham hjem. To dager senere trakk han blankt, barrikaderte seg på sitt rom og truet med å bruke maskinpistolen sin hvis noen brøt seg inn. Faren nektet politiet å gå til aksjon, forståelig nok. Jeg ble budsendt, og sammen fikk vi overtalt ham til å legge seg inn på Blakstad sykehus.

Det er gått mer enn 35 år, og fremdeles bor han på dette sykehuset. I åtte år kjempet dr. Per Giertsen og

ROLV HØILAND har lagt Per Røeds manuskript journalistisk til rette. De er nære venner, ikke minst gjennom Lions Club Jar de siste 15 årene.

Høiland er født i Stavanger 26. september 1926. Etter universitetsstudier og dagsavispraksis ble han redaksjonssekretær i Forsvarets Presse-tjeneste i 1949, og redaktør av Mannskapsavisen i 1953. Fra 1962, avbrutt av et år på Forsvarets høyskole, var han sjef for redaksjonsavdelingen og fototjenesten i Forsvarets rekutterings- og opplysnings-tjeneste. I 1980 startet han Forsvarets nye fellesavis, Forsvarets Forum, og var redaktør de første tre årene før han ble pensjonert fra Forsvaret. I dag er Rolv Høiland redaksjonell medarbeider i Vi Menn.

100581